

Prvý väzeň normalizácie a Solženicynom obvinený Pavel Ličko

Samuel Abrahám

Pavel Ličko je dnes takmer zabudnutá postava, no koncom šesťdesiatych rokov sa postaral o jednu z najväčších novinárskych udalostí tej doby – stretnutie s Alexandrom Solženicynom a prepašovanie rukopisu knihy Rakovina. Bohužiaľ, toto stretnutie malo preňho neblahé dôsledky, stal sa prvou obeťou normalizácie a zvyšok života strávil v izolácii a v postupnom zabudnutí.

Ličko sa zúčastnil SNP, bol členom komunistickej strany, prekladal z ruštiny a angličtiny, a v šesťdesiatych rokoch bol redaktorom *Kultúrneho života*, vtedy jedného z najvýznamnejších kultúrnych časopisov v Československu. Ako novinár v roku 1967 navštívil už známeho, ale ešte nie slávneho spisovateľa Alexandra Solženicyna v provinčnom meste Riazan', kam autora knihy Jeden deň Ivana Denisovi-

ča komunistická moc vyhnala do vnútorného exilu. Výsledkom pomerne dobrodružného stretnutia bola Ličkova reportáž „Jedného dňa u Alexandra Isajeviča Solženicyna“, ktorá vyšla v *Kultúrnom živote* a napokon bola preložená do mnohých jazykov. Ako vyjadrenie dôvery a priateľstva Solženicyn Lička požiadal, aby do Československa a napokon aj na Západ prepašoval rukopis jeho novej knihy. Dielo Rakovina prinieslo Solženicynovi slávu a zásadne prispelo k udeleniu Nobelovej ceny v roku 1970, ale následne spôsobilo jeho vyhnanie komunistickým režimom z vlasti v roku 1974.

Ličko bol prvý slovenský intelektuál zatknutý po invázii v roku 1968 do Československa armádami Varšavskej zmluvy. Jeho väznenie (1970 – 1972) súviselo so Solženicynom a s

vydaním Rakoviny v Československu v roku 1969 (zošrotované) a vo Veľkej Británii. Mesiac po prepustení z väzenia sa v marci 1972 stal stredobodom vykonštruovaného dokumentu Československej televízie, ktorý ho obvinil ako nepriateľa „socialistického“ režimu za to, že sa stal britským agentom, ktorý spolupracoval pri pašovaní nebezpečnej literatúry na Západ. Psychicky zničený Ličko sa následne dobrovoľne izoloval, jednak aby svojou prítomnosťou nekompromitoval postavenie svojich priateľov a jednak zo strachu, že môže byť opätovne zatknutý. V tom čase totiž ešte nebolo jasné, či sa normalizácia nezvrhne voči tým, čo boli aktívni počas roku 1968 do masových politických čistiek a politických procesov, ako si to dospelá generácia pamätala z päťdesiatych rokov. Napokon Husák zvolil kompromis a svojich oponentov izoloval a teda profesionálne zničil, avšak do väzenia posielal len exemplárne a aj to hlavne po Charte 77. To však v roku 1972 Ličko nemohol vedieť.

Ličko bol teda tragickou postavou, pretože posledných dvadsať rokov svojho života po prepustení z väzenia nebol priamo prenasledovaný komunistickým režimom, ale bol izolovaný, bez práce a nemohol ani nemal silu písať o tom, čo zažil alebo ako vnímal husákovské Československo. Prežiť ťažké normalizačné časy po roku 1968 dokázal vďaka svojej manželke Marte, tiež redaktorky a prekladateľky z ruštiny, ktorá pri ňom oddane stála a bola mu oporou v časoch, keď väčšina bývalých priateľov a kolegov jeho spoločnosť pochopiteľne ani nevyhľadávala. V tomto čísle nájdete aj časť rozhovoru s Martou Ličkovou z roku 2014, kde popisuje peripetie, ktoré počas normalizácie zažili s manželom.

Pobyt vo väzení a hrozba znovuzatknutia Lička natolko paralyzovali, že duševne sa už nikdy celkom nepozviechal. Na dôvažok, keď necelý rok pred pádom komunistického režimu

v roku 1988 zomrel, bol nielen izolovaný, ale aj zabudnutý. Ako Ličkova hviezda postupne hasla aj na rodnom Slovensku, ruský spisovateľ sa stal svetoznámy. Ich životy a osudy však boli späť, pretože prepašovanie Solženicynovej knihy na Západ a vydanie svedectva o utrpení ruského spisovateľa boli dôležité faktory, ktoré viedli k udeleniu Nobelovej ceny Solženicynovi v roku 1970 a Ličkovmu väzeniu, izolácii a zabudnutiu.

Solženicyn sa stal slávnym nielen ako spisovateľ a kritik Západu, ale napokon skôr neslávne známy ako ruský nacionalista snažiaci sa zachrániť ruskú dušu pred vplyvom Západu. Na tejto čudnej ceste si prisvojil mimoriadne reakčnú rétoriku vrátane antisemitizmu. Niet divu, že Solženicyn sa cítil na smrť urazený, keď skorumpované, demoralizované Rusko deväťdesiatych rokov nemalo záujem o spásu z rúk slávneho rodáka, ktorý sa vrátil z exilu. Solženicynova púť od spisovateľa a disidenta, kritika Západu až po agresívneho ruského nacionalistu patrí medzi veľké a kontroverzné príbehy 20. storočia. Je rovnako dôležité, že v tomto príbehu zohral svoju rolu slovenský intelektuál Pavel Ličko. Žiaľ, pri budovaní vlastného pomníka a svätožiary Solženicyn, okrem iného, obvinil Lička, že pri vydaní Rakoviny konal bez jeho súhlasu. Našťastie, ich vzájomná korešpondencia, ako aj výpovede britských kolegov dávajú jasne najavo, že Ličko postupoval podľa pokynov, ktoré dostal od Solženicyna. A tak je každé opätovné pripomenutie Pavla Lička spojené s týmto nespravodlivým obvinením. Našou snahou v tomto čísle nie je len predstaviť túto, pre Slovensko významnú a tragickú postavu, ale zároveň poskytnúť čitateľovi texty, ktoré očistia Ličkovu povesť. Súčasne uverejňujeme aj texty Alexandra Solženicyna, ktoré charakterizujú jeho intelektuálne metamorfózy a ktoré čiastočne vysvetľujú krivé obvinenie Pavla Lička.

Číslo je rozdelené na tri časti. Prvá ponúka krátky prehľad o Ličkovom živote od Matúša

Kostolného, ktorý mu v roku 1997 venoval svoju diplomovú prácu. Nasleduje rozhovor s Ličkovou kolegyňou a priateľkou z *Kultúrneho života* Agnešou Kalinovou o jeho zatknutí a utrpení v sedemdesiatych rokoch časti bratislavskej society, do ktorej patril Ličko a tiež druhý väzeň normalizácie, manžel pani Agneše – Ján Kalina.

Druhá časť popisuje prepojenie Lička a Solženicyna. V úvode sú dve Ličkove výpovede o ich stretnutí a úryvky z ich korešpondencie. Nasleduje úryvok z memoárov Nicholasa Bethella, ktorý sa spolu s Ličkom zaslúžili o anglické vydanie *Rakoviny* v roku 1968. Lord Bethell popisuje nezmyselné obvinenia v anglickej tlači, podľa ktorej mali byť Bethell a Ličko agentmi KGB. Dodatkom k tomuto obvineniu je paradox, že Ličko bol približne v tom čase v Československu odsúdený a obvinený zo spolupráce s britskými tajnými službami. Túto časť uzatvára reflexia k výskumu Ličkovho archívu od Andreja Čierneho, ktorý pomáhal pri zostavovaní tohto čísla.

Záverečná časť je pohľadom na kontroverzný odkaz samotného Alexandra Solženicyna. Ozrejmuje jeho premenu od spisovateľa disidenta cez emigranta a kritika Západu až po mesianistického ruského nacionalistu, o ktorého služby však jeho vlast nemala záujem. Ťažko posúdiť, či prijatie u Vladimíra Putina v Kremli tesne pred smrťou poskytlo Solženicynovi vytuženú satisfakciu. Táto časť začína úryvkami z kritického životopisu od Davida Burga a Georgea Feifera. Pokračuje Solženicynovým odvážnym listom Zväzu sovietskych spisovateľov z roku 1969. Nasleduje jeho slávna prednáška na Harvardskej univerzite z roku 1978 známa svojou antizápadnou rétorikou. Napokon sú tu dva príspevky reflektujúce fenomén Solženicyna a jeho reputáciu po smrti. Vladimir Solovjov a Jelena Klepiková či ruský emigrant a spisovateľ

Zinovy Zinik najskôr Solženicyna obdivovali a boli naňho hrdí, no jeho slová a činy ich postupne rozčarovali až desili. Z pohľadu Solženicynovho vývoja obvinenie Pavla Lička ilustruje len ďalší príklad Solženicynovej sebastrednosti a paranoje, ktoré poznačili posledné desaťročia života tohto slávneho a napokon kontroverzného spisovateľa.

Na záver sme objavili k Solženicynovi dva texty našej proveniencie, ktoré v roku 1974 napísali dvaja literáti, stojaci v tej dobe na opačných stranách politického spektra. Spisovateľ Vladimír Mináč bol v tom období riaditeľom Matice Slovenskej a poslancom parlamentu, ktorý však nemal žiadnu moc. Jeho obvinenia Solženicyna samotného ako aj jeho diela v straníckom denníku *Pravda* boli v súlade s jeho ambíciou stať sa dvorným ideológom normalizácie. Perfídnosť textu je zvýraznená faktom, že čitateľ tohto žltového ataku ho nemohol konfrontovať s tým, čo Solženicyn napísal, keď jeho diela ako *Rakovina* a *Súostrovie Gulag* neboli, samozrejme, dostupné. Výstižná a zaslúžene tvrdá reakcia na Mináčov text existuje z pera spisovateľa a disidenta Ivana Kadlečíka v liste Michalovi Gáfríkovi z jari 1974. Kadlečík bol už v tom čase vyhodnený z Matice (kde pôsobil ako zakladateľ a šéfredaktor *Matičného čítania*), bez zamestnania a izolovaný doma v Pukanci. V tom čase ho z totálnej izolácie zachránili českí intelektuáli a hlavne Ludvík Vaculík, ktorý uverejňoval Kadlečíkove texty v samizdate. Bohužiaľ, Ivan Kadlečík už nie je medzi nami – zomrel v júli 2014. A tak tento text je aj malou rozlúčkou s odvážnym, čestným a trápeným človekom a skvelým literátom.

Záver čísla tvorí ešte jedna rozlúčka. V marci tohto roku zomrel spisovateľ, aforista a básnik Peter „Pierre“ Gregor. Do *Kritiky & Kontext* písal skvelé aforizmy a v roku 2004 (č. 2-3) sme vydali jeho profil, ktorý nájdete na našej webovej stránke.